

Висновки. У зв'язку з викладеним вважаємо за доцільне внести зміни до ч. 1 ст. 250 КПК України, виклавши відповідну норму в такій редакції: «У виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII, XVIII (ст. 393) Особливої частини Кримінального кодексу України, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді у випадках, передбачених цим Кодексом, за рішенням слідчого, узгодженим з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13 квіт. 2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – С. 11. – Ст. 1370.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2341-III від 5 квітня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – С. 1.

ТЕРЕЩУК С. С.,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального
процесу факультету № 1
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.12(477)

**УЧАСНИКИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

У статті розглядаються учасники проведення негласних слідчих (розшукових) дій, їх повноваження щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Розкрито сутність певних правових норм.

Ключові слова: досудове розслідування, негласні слідчі (розшукові) дії, Кримінальний процесуальний кодекс України, слідчий, прокурор, оперативні підрозділи.

В статье рассматриваются участники проведения негласных следственных (розыскных) действий, их полномочия относительно проведения негласных следственных (розыскных) действий, раскрыто значение определенных правовых норм.

Ключевые слова: досудебное расследование, негласные следственные (розыскные) действия, Кримінальний процесуальний кодекс України, следователь, прокурор, оперативные подразделения.

The article considers participators of conducting of covert investigative (search) actions, their authority on conducting of covert investigative (search) actions. Revealed essence of certain legal norms.

Key words: prejudicial inquiry, covert investigative (search) actions, Criminal Procedure Code of Ukraine, investigator, prosecutor, operational subdivisions.

Вступ. Протидія кримінальним правопорушенням та їх попередження ґрунтується на багаторічній практиці та досвіді діяльності органів досудового розслідування, але у зв'язку зі зростанням рівня злочинності виникає об'єктивна необхідність в удосконаленні нового інституту негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, шляхом внесення певних змін у чинний КПК України з метою ефективної протидії злочинності.

Вперше у кримінально-процесуальному законодавстві України на законодавчому рівні визначено вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій, до яких законодавець відносить: аудіо– та відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд та виїмка кореспонденції (ст. 262), зняття інформації із транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць житла чи іншого володіння (ст. 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1), аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272), та негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України [2, с. 303–312].

Постановка завдання. Правова регламентація вищезазначених негласних слідчих (розшукових) дій у чинному КПК України спрямована на посилення правоохоронної функції держави, захист прав і свобод та законних інтересів осіб, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань шляхом проведення відповідних процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів.

Результати дослідження. Одним із прикладних питань, що підлягає висвітленню перед початком прийняття рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, є визначення кола суб'єктів, які мають право ініціювати проведення таких дій. Виходячи з положень чинного КПК України, ініціатива щодо провадження негласних слідчих (розшукових) дій повинна йти, в першу чергу, від слідчого, оскільки саме слідчий повинен проводити розслідування і нести персональну відповідальність за своєчасність, виконання у повному обсязі процесуальних дій у кримінальному провадженні, а також прокурора, який виступає процесуальним керівником конкретного кримінального провадження, та у виключних випадках – від слідчого судді за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором [5, с. 188–189].

Слід погодитися з думкою С. Тагієва, який зазначає, що суб'єкти проведення негласних слідчих (розшукових) дій не є уніфікованою інституцією, вони представлені численними учасниками кримінального провадження. Тому, коли виникає проблема координації діяльності різних підрозділів Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції України, особливої актуальності набуває взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час призначення, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, коли виникає постійна необхідність координації взаємозв'язку слідчого та оперативного підрозділу, яка полягає у взаємному інформуванні, взаємодії у роботі слідчо-оперативних груп, обов'язковому для оперативних підрозділів виконанні доручень слідчого, узгодженому плануванні, проведенні сумісних слідчих (розшукових) дій тощо. Поняття «взаємодія» розкриває багато галузей знань, і кожна намагається сформулювати власне визначення. Так, Р. Белкін розглядає взаємодію, як одну із форм організації розслідування кримінальних правопорушень, що полягає у передбаченому законом співробітництві слідчого з органом дізнання (на сьогоднішній день Закон України «Про дізнання» ще офіційно не прийнятий), узгодженому за цілями, місцем, часом. Розслідування здійснюються в межах їхньої компетенції з метою повного неупередженого розгляду розкриття кримінальних правопорушень, всебічного об'єктивного розгляду кримінального провадження, розшуку злочинця, майна та інших об'єктів, суттєвих для кримінального провадження [2, с. 163–164].

Згідно з п. 6 ст. 246 КПК України слідчий може проводити негласні слідчі (розшукові) дії самостійно або спільно з уповноваженими оперативними підрозділами, залучати інших

осіб, а також доручати уповноваженим оперативним підрозділам. Відповідно до цього слідчий має контрольні повноваження щодо реалізації оперативними підрозділами своїх доручень.

Керівник органу досудового розслідування у межах своїх повноважень здійснює контроль за правильністю оформлення при наданні доручень слідчим. Зокрема, доручення повинно бути вмотивованим, містити повну інформацію, яка необхідна для його виконання, а також повинен бути визначений процесуальний керівник, якому слід направляти матеріали в порядку ст. 252 КПК України, порядок взаємодії між слідчим, прокурором і уповноваженим підрозділом, та терміни складання протоколів про хід та результати негласної слідчої (розшукової) дії.

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий або уповноважений оперативний підрозділ, який виконує доручення, має право використовувати оперативну інформацію, а також ту, яка отримана внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених положеннями чинного КПК України.

Керівники відповідних підрозділів здійснюють контроль за дотриманням строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а в певних випадках мають право продовжувати строки їх проведення. Так, строк проведення негласної слідчої (розшукової) дії може бути продовжений:

- керівником органу досудового розслідування, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його або слідчого рішенням – до шести місяців;

- начальником самостійного підрозділу відповідного правоохоронного органу, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого – до дванадцяти місяців;

- Міністром Внутрішніх справ України, Головою Національної поліції України, Головою Служби безпеки України, керівником Центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової та митної політики, Головою Державного бюро розслідувань, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого – до вісімнадцяти місяців.

Контрольні функції прокурора у формі процесуального керівництва щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій реалізуються на різних етапах їх проведення. Передусім прокурор подає слідчому судді клопотання або погоджує клопотання слідчого про проведення негласної слідчої (розшукової) дії, а у випадках, передбачених КПК України, самостійно дозволяє проведення таких дій. Згідно з положенням ст. 271 КПК України виключно прокурор має право приймати рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину.

Предметом контролю прокурора на цьому етапі є:

- наявність законних підстав для проведення певної негласної слідчої (розшукової) дії (юридична обґрунтованість проведення негласної слідчої (розшукової) дії);

- розгляд та погодження прокурором клопотання слідчого про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії здійснюється невідкладно з моменту надходження. Прокурором вивчаються матеріали кримінального провадження, які є підставою для прийняття рішення про погодження клопотання. Відмова у погодженні клопотання приймається у формі постанови і не виключає повторного звернення слідчого після отримання додаткових доказів або усунення недоліків, вказаних прокурором у рішенні.

У постанові про відмову прокурор за наявності підстав може категорично відмовити у погодженні негласної слідчої (розшукової) дії клопотання слідчого або вказати на окремі недоліки, які необхідно усунути, чи на додаткові докази, які необхідно зібрати.

У процесі проведення негласної слідчої (розшукової) дії прокурор контролює, перш за все, додержання встановлених строків її проведення. У рішенні про проведення негласної слідчої (розшукової) дії обов'язково зазначається строк її проведення (ч. 5 ст. 246 КПК України), і він може бути самостійно продовжений прокурором до вісімнадцяти місяців, якщо вона проводиться за його рішенням.

Крім того, прокурор зобов'язаний не допускати безпідставного обмеження прав та свобод людини при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Так, у ч. 5 ст. 249 КПК йдеться про обов'язок прокурора прийняти рішення про припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в цьому відпала необхідність.

Прокурор має право заборонити проведення ще не розпочатої негласної слідчої (розшукової) дії, оформивши своє рішення вмотивованою постановою (ст. ст. 110, 246, 249 КПК України), крім цього, він зобов'язаний припинити подальше проведення негласної слідчої (розшукової) дії за інших підстав, викладених ним у постанові, що негайно надається керівнику оперативного підрозділу, який проводить за дорученням слідчого негласну слідчу (розшукову) дію, або слідчому, який безпосередньо проводить зазначені дії (ст. ст. 246, 249 КПК України).

Прокурор також здійснює контроль за результатами проведення певної негласної слідчої (розшукової) дії. Керівник оперативного підрозділу, якому доручено виконання негласної слідчої (розшукової) дії, повинен негайно повідомити прокурора та слідчого про неможливість виконання доручення, причини затримки з обґрунтуванням причини і повідомленням про вжиття заходів для подолання перешкод у виконанні доручення [13, с. 123–130].

Після завершення проведення негласних слідчих (розшукових) дій прокурор здійснює контроль за письмовим повідомленням особи, конституційні права якої були тимчасово обмежені під час їх проведення, а також підозрюваного, його захисника про таке обмеження (ст. 253 КПК України). У повідомленні зазначається вид негласної слідчої (розшукової) дії, а також подальше використання отриманих матеріалів у кримінальному провадженні або їх знищення.

Інструкція «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» від 16.11.2012 надає певні контрольні функції не тільки прокурору, який погоджує проведення певної негласної слідчої (розшукової) дії або безпосередньо приймає рішення про її проведення, але й керівнику відповідної прокуратури. Так, згідно з п. 4.3.2 цієї Інструкції прокурор досліджує отриману інформацію, визначену в п. 4.3.1 Інструкції, й у разі підтвердження даних про виявлення ознак кримінального правопорушення, яке не розслідується в даному кримінальному провадженні, узгодивши це питання з керівником прокуратури, складає відповідне клопотання і вносить його на розгляд слідчому судді. Вказане не виключає застосування вищими за рангом прокурорами інших форм контролю за діяльністю підлеглих прокурорів, передбачених Законом України «Про прокуратуру».

Однією з основних засад кримінального провадження, якій повинні відповідати його зміст та форма, є розумні строки, якими вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій, у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, та прийняття процесуальних рішень. Частина 2 ст. 28 КПК України саме на прокурора покладає обов'язок забезпечити проведення досудового розслідування в розумні строки. З огляду на практично повну процесуальну залежність слідчого, оперативного підрозділу від прокурора як процесуального керівника, а також з метою забезпечення проведення досудового розслідування у розумні строки прокурор зобов'язаний від самого його початку проводити активну діяльність, не очікуючи ані від слідчого, ані від працівника оперативного підрозділу ініціативи щодо проведення досудового розслідування. Насамперед прокурор мав би самостійно вивчити ті матеріали, що є в наявності, одразу після реєстрації в ЄРДР (крім заяв, повідомлень, це можуть бути матеріали перевірок контролюючих органів, матеріали оперативних підрозділів без грифу секретності тощо), що ми підтримуємо. Будь-яке керівництво, у тому числі процесуальне, позбавлене свого змісту, якщо у керівника немає чіткого бачення у вигляді плану розслідування (особливо, що стосується складних, багатоепізодних справ), який він втілює в життя, використовуючи в повному обсязі свої процесуальні повноваження, у тому числі доручаючи слідчому, органу досудового розслідування, оперативному підрозділу проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, або даючи вказівки щодо їх проведення чи беру-

чи особисту участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводячи слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК України. Процесуальний керівник має ініціювати проведення тих чи інших слідчих процесуальних дій, у тому числі проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Діяльність прокурора не повинна бути споглядацькою, зводиться лише до суто наглядової діяльності за законністю під час проведення досудового розслідування.

З огляду на це слід зазначити, що саме на прокурора покладається лєвова частка відповідальності за якість та своєчасність проведення досудового розслідування. Під час проведення досудового розслідування він наглядає за законністю, а також підтримує державне обвинувачення. Саме прокурор насамперед має бути зацікавлений у належному проведенні досудового розслідування, яке і повинен забезпечити. Разом із тим варто врахувати, що законодавець, значно підвищивши відповідальність прокурора за якість та своєчасність проведення досудового розслідування, у КПК України передбачив додаткову відповідальність слідчого щодо належного виконання вказівок прокурора у ст. 381-1 Кримінального кодексу України, якою встановлена кримінальна відповідальність за умисне систематичне невиконання слідчим органу досудового розслідування законних вказівок прокурора, наданих ним письмово в установленому КПК України порядку, при здійсненні кримінального провадження.

Беручи до уваги викладене, О. Василенко робить висновок, що законодавець наділив прокурора як процесуального керівника достатнім обсягом повноважень та важелями впливу на слідчого та оперативний підрозділ задля забезпечення належного проведення досудового розслідування, а тому лише принципова позиція та щоденна активна робота прокурора як дійсно процесуального керівника, здатного належним чином організувати та скоординувати роботу слідчого, оперативного підрозділу у конкретному кримінальному провадженні, врешті-решт забезпечить ефективну організацію проведення швидкого, повного та неупередженого розслідування, стане реальною гарантією захисту прав, свобод і законних інтересів його учасників [8, с. 47–51; 9, с. 24–28].

Для забезпечення дотримання законності при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій контрольні функції слідчих суддів, суду повинні враховувати, що негласні слідчі (розшукові) дії можуть суттєво обмежувати конституційні права й свободи громадян. На слідчого суддю, який приймає рішення про тривалість проведення негласної слідчої (розшукової) дії, законодавець покладає широкі контрольні функції, що реалізуються через надання дозволів на проведення тієї чи іншої негласної слідчої (розшукової) дії, для дотримання прав і свобод громадян. Це є формою попереджувального контролю, спрямованого на недопущення порушень прав та свобод особи при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій [4].

Із прийняттям Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)» у кримінальному законодавстві з'явився новий суб'єкт кримінально-процесуальних правовідносин – детектив. Пункт 17 статті 3 КПК України гласить: «Слідчий – службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів України, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, що уповноважена в межах компетенції здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень» (ЗУ від 12.02.2015 р. № 198-VIII). Таким чином, у ст. 38 КПК України органом досудового розслідування (органами дізнання, досудового слідства) також додатково введено посаду детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України [2].

У чинному КПК України введено новелу і вперше надано визначення поняття «оперативний підрозділ». Одночасно у положеннях ч. 1 ст. 41 КПК України «Оперативні підрозділи» додатково внесено доповнення, що підрозділи детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю НАБУ за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснюють слідчі (розшукові)

дії у кримінальному провадженні. Працівники оперативних підрозділів (крім підрозділів детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотанням до слідчого судді чи прокурора [4].

Працівники оперативних підрозділів не мають права здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотанням до слідчого судді чи прокурора з цих питань, а можуть здійснити це лише за дорученням слідчого, який здійснює досудове розслідування кримінального провадження, при цьому працівник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Слід звернути увагу на те, що оперативні підрозділи не мають права виходити за межі обсягу доручень слідчого, прокурора у разі виявлення обставин, які мають значення для кримінального провадження. Останнім необхідно вимагати нових процесуальних рішень від слідчого та прокурора. [4].

Провадження негласних слідчих (розшукових) дій неможливе без наявності процесуально-правових і фактичних підстав. Правовими підставами є сукупність передбачених кримінальним процесуальним законом умов, що дають право на проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Фактичними підставами є факт правопорушення (фактичного вчинення суспільно небезпечного діяння), що дає право на проведення негласних слідчих (розшукових) дій [2, с. 303–312].

Варто підкреслити, що проведення будь-якої негласної слідчої (розшукової) дії допускається тільки за наявності одночасно як приводу, так і підстави. Приводи – це передбачені чинним законодавством або підзаконними нормативно-правовими актами фактичні відомості, що надійшли від джерел (гласних або негласних) та оформлені документально і містять відомості про підставу для проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Введення у Кримінально-процесуальний кодекс України 2012 р. правового інституту негласних слідчих (розшукових) дій, незважаючи на протилежні думки, слід підтримати, оскільки їх регламентація в новому КПК значно підвищить ефективність правових засад оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів, що мають право на її здійснення відповідно до глави 21 КПК України. За дослідженням вказаних питань простежується намагання українського законодавця здійснити давно очікуване практичне втілення проблем зближення національного кримінально-процесуального та оперативно-розшукового законодавства.

Вказані новели призвели до скорочення термінів розкриття та розслідування злочинів, значної економії процесуальних витрат, підвищення ролі та відповідальності слідчого і прокурора за вказане, починаючи з початку проведення кримінального провадження.

Слід підтримати позицію М. Водька, що згідно з ч. 1 ст. 246 КПК України дискусійним вбачається те, що негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом взагалі слідчих (розшукових) дій, відомості про умови, порядок та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за виключенням випадків, передбачених чинним КПК.

На думку окремих учених, ототожнення традиційно гласних слідчих (розшукових) дій та негласних і слідчих (розшукових) дій терміном розшукових із боку законодавчої техніки є недосконалим та некоректним, оскільки терміни «слідчий» і «розшуковий», з точки зору етимології, мають досить велику різницю.

Висновки. У зв'язку зі вказаним, у главі 21 КПК доцільно термін «розшукові» виключити, залишивши тільки «негласні слідчі дії». До цього слід додати, що умови й порядок проведення вказаних обох видів слідчих і розшукових дій також мають суттєву різницю [7, с. 39]. Втім, порушені питання підлягають окремому дослідженню та науковому вивченню.

Список використаних джерел:

1. Багрій М. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій: напрямки вдосконалення. Кримінальна юстиція в Україні: виклики та перспективи в світлі конституційної реформи. – С. 45–49.

2. Нескромний Д. Негласні слідчі (розшукові) дії: юридичні та фактичні підстави їх провадження. – С. 303–312.
3. Терещук С. Значення та особливості застосування негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України, чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 12 травня 2016 року.
5. Тагієв С. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України: теорія практика. – С. 188–189, 1–509.
6. Денисенко М., Стрелюк Я. Окремі аспекти організації контролю за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій // М. Денисенко, Я. Стрелюк / «Национальный юридический журнал: теория, практика». – С. 130–135.
7. Гусаров С. Генезис запровадження негласних слідчих (розшукових) дій у законодавство та практичну діяльність правоохоронних органів України // С. Гусаров. Європейські перспективи. – № 3. – 2013. – С. 35–39.
8. Гусаров С. Теоретичні та прикладні проблеми запровадження негласних слідчих (розшукових) дій. – С. 47–51.
9. Василенко О. Питання взаємодії оперативного підрозділу, слідчого, та координуюча роль прокурора як процесуального керівника у кримінальному провадженні / О. Василенко // Вісник прокуратури. – 2013, № 2. – С. 24–28.

ШАРНІН А. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного,
кримінального права та процесу
(Міжнародний університет бізнесу і
права)

УДК 343.1

СУБ'ЄКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ МВС УКРАЇНИ

Стаття присвячена визначенню суб'єктів організації діяльності органів досудового розслідування. В статті висвітлені основні критерії визначення суб'єктів організації діяльності органів досудового розслідування, а також вказані теоретичні підстави для класифікації суб'єктів організації діяльності органів досудового розслідування.

Ключові слова: суб'єкти, організація, органи досудового розслідування, МВС України, критерії визначення.

Статья посвящена определению субъектов организации деятельности органов досудебного следствия. В статье освещены основные критерии определения субъектов организации деятельности органов досудебного следствия, а также указаны теоретические основания для классификации субъектов организации деятельности органов досудебного следствия.

Ключевые слова: субъекты, организация, органы предварительного расследования, МВД Украины, критерии определения.

